

Correctievoorschrift VWO

2017

tijdvak 1

maatschappijwetenschappen (pilot)

Het correctievoorschrift bestaat uit:

- 1 Regels voor de beoordeling
- 2 Algemene regels
- 3 Vakspecifieke regels
- 4 Beoordelingsmodel
- 5 Aanleveren scores
- 6 Bronvermeldingen

1 Regels voor de beoordeling

Het werk van de kandidaten wordt beoordeeld met inachtneming van de artikelen 41 en 42 van het Eindexamenbesluit VO.

Voorts heeft het College voor Toetsen en Examens op grond van artikel 2 lid 2d van de Wet College voor toetsen en examens de Regeling beoordelingsnormen en bijbehorende scores centraal examen vastgesteld.

Voor de beoordeling zijn de volgende aspecten van de artikelen 36, 41, 41a en 42 van het Eindexamenbesluit VO van belang:

- 1 De directeur doet het gemaakte werk met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen en het proces-verbaal van het examen toekomen aan de examinerator. Deze kijkt het werk na en zendt het met zijn beoordeling aan de directeur. De examinerator past de beoordelingsnormen en de regels voor het toekennen van scorepunten toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
- 2 De directeur doet de van de examinerator ontvangen stukken met een exemplaar van de opgaven, de beoordelingsnormen, het proces-verbaal en de regels voor het bepalen van de score onverwijld aan de directeur van de school van de gecommiteerde toekomen. Deze stelt het ter hand aan de gecommiteerde.

- 3 De gecommiteerde beoordeelt het werk zo spoedig mogelijk en past de beoordelingsnormen en de regels voor het bepalen van de score toe die zijn gegeven door het College voor Toetsen en Examens.
De gecommiteerde voegt bij het gecorrigeerde werk een verklaring betreffende de verrichte correctie. Deze verklaring wordt mede ondertekend door het bevoegd gezag van de gecommiteerde.
- 4 De examinerator en de gecommiteerde stellen in onderling overleg het behaalde aantal scorepunten voor het centraal examen vast.
- 5 Indien de examinerator en de gecommiteerde daarbij niet tot overeenstemming komen, wordt het geschil voorgelegd aan het bevoegd gezag van de gecommiteerde. Dit bevoegd gezag kan hierover in overleg treden met het bevoegd gezag van de examinerator. Indien het geschil niet kan worden beslecht, wordt hiervan melding gemaakt aan de inspectie. De inspectie kan een derde onafhankelijke corrector aanwijzen. De beoordeling van deze derde corrector komt in de plaats van de eerdere beoordelingen.

2 Algemene regels

Voor de beoordeling van het examenwerk zijn de volgende bepalingen uit de regeling van het College voor Toetsen en Examens van toepassing:

- 1 De examinerator vermeldt op een lijst de namen en/of nummers van de kandidaten, het aan iedere kandidaat voor iedere vraag toegekende aantal scorepunten en het totaal aantal scorepunten van iedere kandidaat.
- 2 Voor het antwoord op een vraag worden door de examinerator en door de gecommiteerde scorepunten toegekend, in overeenstemming met het bij de toets behorende correctievoorschrift. Scorepunten zijn de getallen 0, 1, 2, ..., n, waarbij n het maximaal te behalen aantal scorepunten voor een vraag is. Andere scorepunten die geen gehele getallen zijn, of een score minder dan 0 zijn niet geoorloofd.
- 3 Scorepunten worden toegekend met inachtneming van de volgende regels:
 - 3.1 indien een vraag volledig juist is beantwoord, wordt het maximaal te behalen aantal scorepunten toegekend;
 - 3.2 indien een vraag gedeeltelijk juist is beantwoord, wordt een deel van de te behalen scorepunten toegekend in overeenstemming met het beoordelingsmodel;
 - 3.3 indien een antwoord op een open vraag niet in het beoordelingsmodel voorkomt en dit antwoord op grond van aantoonbare, vakinhoudelijke argumenten als juist of gedeeltelijk juist aangemerkt kan worden, moeten scorepunten worden toegekend naar analogie of in de geest van het beoordelingsmodel;
 - 3.4 indien slechts één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, wordt uitsluitend het eerstgegeven antwoord beoordeeld;
 - 3.5 indien meer dan één voorbeeld, reden, uitwerking, citaat of andersoortig antwoord gevraagd wordt, worden uitsluitend de eerstgegeven antwoorden beoordeeld, tot maximaal het gevraagde aantal;
 - 3.6 indien in een antwoord een gevraagde verklaring of uitleg of afleiding of berekening ontbreekt dan wel foutief is, worden 0 scorepunten toegekend tenzij in het beoordelingsmodel anders is aangegeven;

- 3.7 indien in het beoordelingsmodel verschillende mogelijkheden zijn opgenomen, gescheiden door het teken /, gelden deze mogelijkheden als verschillende formuleringen van hetzelfde antwoord of onderdeel van dat antwoord;
- 3.8 indien in het beoordelingsmodel een gedeelte van het antwoord tussen haakjes staat, behoeft dit gedeelte niet in het antwoord van de kandidaat voor te komen;
- 3.9 indien een kandidaat op grond van een algemeen geldende woordbetekenis, zoals bijvoorbeeld vermeld in een woordenboek, een antwoord geeft dat vakinhoudelijk onjuist is, worden aan dat antwoord geen scorepunten toegekend, of tenminste niet de scorepunten die met de vakinhoudelijke onjuistheid gemoeid zijn.
- 4 Het juiste antwoord op een meerkeuzevraag is de hoofdletter die behoort bij de juiste keuzemogelijkheid. Voor een juist antwoord op een meerkeuzevraag wordt het in het beoordelingsmodel vermelde aantal scorepunten toegekend. Voor elk ander antwoord worden geen scorepunten toegekend. Indien meer dan één antwoord gegeven is, worden eveneens geen scorepunten toegekend.
- 5 Een fout mag in de uitwerking van een vraag maar één keer worden aangerekend, tenzij daardoor de vraag aanzienlijk vereenvoudigd wordt en/of tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 6 Een zelfde fout in de beantwoording van verschillende vragen moet steeds opnieuw worden aangerekend, tenzij in het beoordelingsmodel anders is vermeld.
- 7 Indien de examinerator of de gecommiteerde meent dat in een examen of in het beoordelingsmodel bij dat examen een fout of onvolkomenheid zit, beoordeelt hij het werk van de kandidaten alsof examen en beoordelingsmodel juist zijn. Hij kan de fout of onvolkomenheid mededelen aan het College voor Toetsen en Examens. Het is niet toegestaan zelfstandig af te wijken van het beoordelingsmodel. Met een eventuele fout wordt bij de definitieve normering van het examen rekening gehouden.
- 8 Scorepunten worden met inachtneming van het correctievoorschrift toegekend op grond van het door de kandidaat gegeven antwoord op iedere vraag. Er worden geen scorepunten vooraf gegeven.
- 9 Het cijfer voor het centraal examen wordt als volgt verkregen.
Eerste en tweede corrector stellen de score voor iedere kandidaat vast. Deze score wordt meegedeeld aan de directeur.
De directeur stelt het cijfer voor het centraal examen vast op basis van de regels voor omzetting van score naar cijfer.

NB1 Het College voor Toetsen en Examens heeft de correctievoorschriften bij regeling vastgesteld. Het correctievoorschrift is een zogeheten algemeen verbindend voorschrift en valt onder wet- en regelgeving die van overheidswege wordt verstrekt. De corrector mag dus niet afwijken van het correctievoorschrift.

NB2 Het aangeven van de onvolkomenheden op het werk en/of het noteren van de behaalde scores bij de vraag is toegestaan, maar niet verplicht.
Evenmin is er een standaardformulier voorgeschreven voor de vermelding van de scores van de kandidaten.
Het vermelden van het schoolexamencijfer is toegestaan, maar niet verplicht.
Binnen de ruimte die de regelgeving biedt, kunnen scholen afzonderlijk of in gezamenlijk overleg keuzes maken.

NB3 Als het College voor Toetsen en Examens vaststelt dat een centraal examen een onvolkomenheid bevat, kan het besluiten tot een aanvulling op het correctievoorschrift. Een aanvulling op het correctievoorschrift wordt zo spoedig mogelijk nadat de onvolkomenheid is vastgesteld via Examenblad.nl verstuurd aan de examensecretarissen.

Soms komt een onvolkomenheid pas geruime tijd na de afname aan het licht. In die gevallen vermeldt de aanvulling:

NB

Als het werk al naar de tweede corrector is gezonden, past de tweede corrector deze aanvulling op het correctievoorschrift toe.

Een onvolkomenheid kan ook op een tijdstip geconstateerd worden dat een aanvulling op het correctievoorschrift te laat zou komen.

In dat geval houdt het College voor Toetsen en Examens bij de vaststelling van de N-term rekening met de onvolkomenheid.

3 Vakspecifieke regels

Voor dit examen kunnen maximaal 52 scorepunten worden behaald.

Voor dit examen is de volgende vakspecifieke regel vastgesteld:

Als in een vraag staat dat de kandidaat een hoofd- of kernconcept moet gebruiken, dan dient de kandidaat in het antwoord die elementen uit de omschrijving van het hoofd- of kernconcept te gebruiken die nodig zijn om de vraag juist te kunnen beantwoorden.

4 Beoordelingsmodel

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

Opgave 1 Solidariteit in het pensioenstelsel

1 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

- het noemen van onder- respectievelijk oververtegenwoordiging van de respondenten uit het onderzoek naar geslacht / leeftijd / opleidingsniveau met percentages uit tabel 1 1
- de constatering dat deze percentages daardoor niet representatief zijn dus niet generaliseerbaar naar alle werkzame personen in Nederland. Dus de resultaten voldoen niet aan de wetenschappelijke eis van representativiteit die aan onderzoek wordt gesteld 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Uit het kenmerk leeftijd blijkt dat 0,7% van de respondenten in het onderzoek de leeftijd heeft van 16-24 jaar ten opzichte van 15,6% van de werkzame personen in Nederland. De jongeren van deze leeftijdsgroep zijn dus ondervertegenwoordigd in het onderzoek. / De leeftijdsgroepen 35-44 jaar (31,7% van de respondenten versus 22,2% van de werkzame personen in Nederland) en 55-64 jaar (23,5% van de respondenten versus 16,3% van de werkzame personen in Nederland) zijn oververtegenwoordigd in het onderzoek 1
- Uit deze percentages blijkt dat de steekproef niet representatief is, dus niet generaliseerbaar naar alle werkzame personen in Nederland. Dat is een wetenschappelijke eis die aan onderzoek gesteld wordt. Daarom zeggen de SCP-onderzoekers dat men terughoudend moet zijn met het generaliseren van de bevindingen naar alle werkzame personen in Nederland.
(Om de resultaten te kunnen generaliseren moet een wetenschappelijk onderzoek representatief zijn of met andere woorden de steekproef dient een dwarsdoorsnede te zijn van de totale onderzoekspopulatie.) 1

Vraag	Antwoord	Scores
2	<p>maximumscore 3</p> <p>een juist antwoord bevat: een conclusie over de mate van binding in de Nederlandse samenleving met behulp van</p> <ul style="list-style-type: none"> • het hoofdconcept binding en een voorbeeld uit tekst 1 1 • het kernconcept sociale institutie en een voorbeeld uit tekst 1 1 • het kernconcept sociale cohesie en een voorbeeld uit figuur 1 1 <p>voorbeeld van een juist antwoord:</p> <p>De mate van binding in de Nederlandse samenleving is sterk, omdat vanwege het pensioenstelsel de burgers sterk afhankelijk zijn van de overheid en van elkaar. Iedere burger heeft recht op AOW (r. 20-25) 1</p> <ul style="list-style-type: none"> • het Nederlands pensioenstelsel een voorbeeld is van een sociale institutie (geïnstitutionaliseerde solidariteit). Het pensioenstelsel kan gezien worden als een sociale institutie, namelijk een geheel van formele wettelijke regels die het gedrag van mensen en hun onderlinge relaties rond het pensioenfonds reguleren. De regels over het pensioenstelsel bepalen bijvoorbeeld dat iedere burger recht heeft op AOW (r. 22-25) of dat het aanvullend pensioen gebaseerd is op solidariteit (r. 35-43) 1 • uit figuur 1 blijkt dat een meerderheid van de werknemers (mannen circa 68%, vrouwen circa 63%) vindt dat solidariteit binnen het pensioenfonds belangrijk is. Deze opvatting van solidariteit drukt uit dat een meerderheid van de werknemers in Nederland zich verantwoordelijk voelt voor elkaars welzijn 1 	

Vraag	Antwoord	Scores
3	<p>maximumscore 2</p> <p>een juist antwoord bevat:</p> <p>a</p> <ul style="list-style-type: none"> • een uitleg op grond van een beschrijving van de functionalistische benadering dat het wel waarschijnlijk is dat de onderzoeksvraag over figuur 1 door een functionalist zou zijn gesteld <p>b</p> <ul style="list-style-type: none"> • een uitleg op grond van een beschrijving van de marxistische benadering dat het wel of niet waarschijnlijk is dat de onderzoeksvraag over figuur 1 door een marxist zou zijn gesteld 	<p>1</p> <p>1</p>
	<p>voorbeeld van een juist antwoord:</p> <p>a</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het is wel waarschijnlijk dat een functionalist deze onderzoeksvraag zou stellen, omdat functionalisten geïnteresseerd zijn in waarden en opvattingen die collectief worden gedragen en daarmee zorgen voor binding in een samenleving. De onderzoeksvraag naar hoe belangrijk werknemers de waarde solidariteit in het pensioenfonds vinden, is een indicator van binding. Bindingen zijn volgens de functionalisten de kern van elke samenleving <p>b</p> <ul style="list-style-type: none"> • Het is wel waarschijnlijk dat een onderzoeker vanuit de marxistische benadering deze onderzoeksvraag zou stellen, omdat marxisten geïnteresseerd zijn in verschillen in steun van het solidariteitsprincipe - verschillen in bindingen - tussen verschillende groeperingen in de samenleving. Voor marxisten zijn bindingen gekoppeld aan groeperingen die elk andere belangen hebben (De groep oudere werknemers, die tussen 55 en 64 jaar hechten meer belang aan het handhaven van de bestaande pensioenregelingen dan de groep jongere werknemers.) / Met het antwoord op deze onderzoeksvraag kunnen marxisten vaststellen of werknemers voldoende solidair zijn, dus of er voldoende binding is in de samenleving. Marxisten stellen het ontbreken van binding centraal en proberen te verklaren hoe dat komt. Indien de verschillende categorieën werknemers verschillend denken over solidariteit in het pensioenfonds kan dit volgens marxisten wijzen op belangentegenstellingen tussen groepen in de samenleving (bijvoorbeeld op grond van opleidingsniveau) en de conflicten die daaruit voortvloeien of • Deze onderzoeksvraag zal waarschijnlijk niet door een onderzoeker vanuit de marxistische benadering gesteld worden omdat marxisten niet geïnteresseerd zijn in gemeenschappelijke gedeelde waarden en normen. Marxisten zijn meer geïnteresseerd in het onderzoeken van (structurele) conflicten die er tussen verschillende groepen kunnen bestaan 	<p>1</p> <p>1</p> <p>1</p>

Vraag	Antwoord	Scores
4	maximumscore 2	
	een juist antwoord bevat:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • de derde ontwikkeling van het democratiseringsproces: het noemen van het ontstaan van de verzorgingsstaat of de invoering van sociale grondrechten 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van een kenmerk van de derde ontwikkeling: een veranderende rol van de overheid die zich inzet om sociale rechten te garanderen, met een voorbeeld uit tekst 1 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	a	
	<ul style="list-style-type: none"> • het ontstaan van de verzorgingsstaat / de invoering van sociale grondrechten 	1
	b	
	<ul style="list-style-type: none"> • Het ontstaan van de verzorgingsstaat houdt in dat de overheid zich verplicht tot een maximale inzet om de sociale grondrechten van de burger te garanderen. In de tekst staat dat de overheid zich nadrukkelijk gaat bemoeien met het arbeidspensioen (r. 10-17) 	1
5	maximumscore 3	
	een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de sociaaldemocratische stroming het meest herkenbaar is in pijler 1 (de AOW) met gebruik van een uitgangspunt van deze stroming 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de confessionele stroming het meest herkenbaar is in pijler 2 (aanvullend pensioen) met gebruik van een uitgangspunt van deze stroming 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat de liberale stroming het meest herkenbaar is in pijler 3 (individuele pensioenverzekering) met gebruik van een uitgangspunt van deze stroming 	1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

voorbeeld van een juist antwoord:

- In de wettelijk verplichte AOW (pijler 1) is de sociaaldemocratische stroming het meest herkenbaar. Een van de uitgangspunten van de sociaaldemocratie is de leidende rol van de overheid bij het organiseren van solidariteit dus de overheid zorgt voor een basispensioen voor iedereen 1
- Het aanvullend pensioen (pijler 2) is het meest herkenbaar bij de confessionele stroming. Uitgangspunt van deze stroming is gespreide verantwoordelijkheid. De overheid legt de regeling en uitvoering van het aanvullend pensioen neer bij organisaties van het maatschappelijk middenveld (werkgevers- en werknemersorganisaties) 1
- In de individuele pensioenverzekering (pijler 3) is de liberale stroming het meest herkenbaar, namelijk het liberale uitgangspunt van de eigen verantwoordelijkheid van de burger 1

6 maximumscore 4

een juist antwoord bevat:

- het noemen van het kernconcept modernisering 1
- een uitleg dat de daling van het aantal kinderen en de introductie en het wijdverbreide gebruik van de anticonceptiepil samenhangen met een element van het kernconcept modernisering 1
- het noemen van het kernconcept individualisering 1
- een uitleg dat de daling van het aantal kinderen en de introductie en het wijdverbreide gebruik van de anticonceptiepil samenhangen met het kernconcept individualisering 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- modernisering 1
- Als gevolg van de introductie en het wijdverbreide gebruik van de anticonceptiepil kon het aantal geboorten beter gereguleerd worden. De introductie van de anticonceptiepil is een voorbeeld **van een wetenschappelijke vernieuwing** die heeft geleid tot een proces van maatschappelijke verandering (minder kinderen). Dit is een element van modernisering 1
- individualisering 1
- De daling van het aantal kinderen – mogelijk gemaakt door de introductie van de anticonceptiepil – hangt samen met individualisering: **mensen gingen in toenemende mate het leven naar eigen inzicht vormgeven**. Vanaf de tweede helft van de jaren 60 van de vorige eeuw kozen mensen **bewuster** welke samenlevingsvorm ze willen en of ze wel of geen kinderen nemen 1

Opgave 2 De Europese Unie en het vluchtelingenvraagstuk

7 maximumscore 4

een juist antwoord bevat:

a

- een uitleg dat het dilemma van collectieve actie een oplossing voor de vluchtelingenopvang in de EU bemoeilijkt 1
- aan de hand van een voorbeeld uit tekst 2: staten gedragen zich als freeriders 1

b

- het noemen dat er is een gezaghebbende instantie nodig is die een oplossing kan afdwingen 1
- uitleg dat het voorstel van Juncker in tekst 3 een oplossing kan zijn voor het dilemma van collectieve actie en dat de Europese Commissie de instantie is die een beslissing kan afdwingen met een voorbeeld uit tekst 3 1

voorbeeld van een juist antwoord:

a

- Het dilemma van collectieve actie houdt in dat het realiseren van een collectief belang als het oplossen van het vluchtelingenprobleem wordt belemmerd als lidstaten niet vrijwillig moeite willen doen om daaraan een bijdrage te leveren. Het is voor landen rationeel om inspanningen die nodig zijn voor het oplossen van een internationaal vraagstuk of het realiseren van een collectief goed door andere landen te laten verrichten; dit is het free-riders probleem 1
- Verschillende Oost-Europese lidstaten gedragen zich in de ogen van andere lidstaten als freeriders. Deze landen profiteren wel van het EU-budget maar willen niet meewerken aan het oplossen van het vluchtelingenprobleem (r. 10-24 van tekst 2) 1

b

- Het dilemma van collectieve actie kan alleen opgelost worden als er een gezaghebbende instantie is die de uitvoering van het besluit kan afdwingen. De gezaghebbende instantie is de Europese Commissie 1
- Daarom stelt Juncker als voorzitter van de Europese Commissie een verplichte spreiding van migranten voor over de lidstaten met als sanctie het uitdelen van boetes indien lidstaten de afspraak niet nakomen (r. 1-4 en r. 38-45 van tekst 3) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

8 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

een argumentatie waarom de macht / de beslissingsbevoegdheid tussen het EP en de Raad van de EU gedeeld is, met gebruik van het kernconcept representatie en het begrip soevereiniteit (per juist gebruik kernconcept representatie en begrip soevereiniteit 1 scorepunt)

voorbeeld van een juist antwoord:

De macht / de beslissingsbevoegdheid tussen het EP en de Raad van de EU is verdeeld, omdat

- het EP de Europese burgers **vertegenwoordigt**. De politieke partijen van het EP **spreken namens de Europese burgers**. Dit is **representatie**. De macht van het EP wordt gelegitimeerd doordat er sprake is van **representatie** 1
- de Raad van de EU de EU-lidstaten vertegenwoordigt. In de Europese besluitvorming wordt door de macht van de Raad enigszins tegemoet gekomen aan **de soevereiniteit** van elke lidstaat, namelijk het recht om gezag uit te oefenen binnen de grenzen van de eigen nationale staat 1

9 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

- een formulering van een onderzoeksvraag over het vluchtelingen-vraagstuk vanuit de politiek-psychologische theorieën over internationale machtsverhoudingen 1
- een uitleg dat de onderzoeksvraag past bij de politiek-psychologische theorieën over internationale machtsverhoudingen 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- (onderzoeksvraag) In hoeverre worden politieke beslissingen over het vluchtelingenvraagstuk beïnvloed door de persoonlijke eigenschappen (gezag, karakter, capaciteiten, kennis etc.) van belangrijke politici? 1
- (uitleg) In de onderzoeksvraag wordt het verband onderzocht tussen politieke besluiten binnen de EU en de persoonlijke eigenschappen van politici. Die politieke besluiten weerspiegelen de machtsverhoudingen tussen die landen. En er wordt verondersteld dat die machtsverhoudingen worden beïnvloed door het karakter, de capaciteiten, de attitudes, de kennis, het gezag etc. van staatshoofden, regeringsleiders, ministers, EU-politici en dergelijke. Dit zijn de kenmerken van de politiek-psychologische theorieën over internationale machtsverhoudingen 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

10 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

een uitleg dat twee voorbeelden van liberale theorieën over de verhoudingen tussen staten het best te herkennen zijn in tekst 3 gekoppeld aan twee kenmerken van deze theorieën (per voorbeeld en kenmerk 1 scorepunt)

voorbeelden van juiste antwoorden, twee van de volgende:

- Liberale theorieën over de verhoudingen tussen staten zijn het best te herkennen in tekst 3. Juncker stelt in tekst 3 dat het de plicht is van de EU-lidstaten om vluchtelingen op te vangen (r. 18-28) en vermeldt dat Europa een plek is van vrede en stabiliteit (r. 28-31). Deze ideeën van Juncker komen overeen met de liberale theorieën, waarin samenwerking tussen landen bijdraagt aan vrede en vooruitgang.
- In tekst 3 wijst Juncker op de noodzaak van internationale samenwerking: hij riep de ministers op om de voorstellen goed te keuren (r. 46-49). Internationale samenwerking is wenselijk om gemeenschappelijke belangen te realiseren, in dit geval het oplossen van vluchtelingenvraagstuk. Dit is een kenmerk van de liberale theorieën over de verhoudingen tussen staten.
- Het verdelen van de 120.000 migranten over de lidstaten moet volgens Juncker een verplicht karakter krijgen (r. 1-4). Dit betekent dat de soevereiniteit van staten minder van belang wordt geacht bij dit vraagstuk. Minder belang hechten aan de soevereiniteit van staten is een kenmerk van de liberale theorieën over de verhoudingen tussen staten.

per juist antwoord

1

11 maximumscore 1

een juist antwoord bevat:

een uitleg dat voorwaarde 5 uit tabel 2 meer past bij cultuuruniversalisme dan bij cultuurrelativisme

voorbeeld van een juist antwoord:

Voorwaarde 5 uit tabel 2 past meer bij een cultuuruniversalistische gedachte dan een cultuurrelativistische. Voorwaarde 5 houdt namelijk in dat de dominante waarden en normen van het land voor iedereen gelden, ook voor vluchtelingen. Het cultuuruniversalisme benadrukt juist waarden die voor iedereen moeten gelden.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

12 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

een uitleg van een (beleids)maatregel die voldoet aan voorwaarde 5 uit tabel 2 met gebruik van de twee verschillende kernconcepten (per juist gebruik en noemen kernconcept 1 scorepunt)

voorbeeld van een juist antwoord:

- Indien gemeenten willen voldoen aan voorwaarde 5 dan zouden de gemeenten nieuwkomers voorlichting kunnen geven of scholing kunnen aanbieden over **kennis, waarden, normen en gebruiken / kenmerken van de Nederlandse rechtsstaat**. Dit zijn kenmerken van de (dominante) **cultuur** (kernconcept) van Nederland 1
- Deze vorm van voorlichting of scholing kan een bijdrage leveren aan het bevorderen van **de sociale cohesie** (kernconcept) in de Nederlandse samenleving. Meer kennis over de Nederlandse cultuur zou **de binding of de betrokkenheid van vluchtelingen met de Nederlandse samenleving kunnen bevorderen. De vluchtelingen zouden dan eerder het gevoel krijgen dat ze daadwerkelijk lid zijn van de Nederlandse samenleving** 1

Opgave 3 De globaliseringsparadox

13 maximumscore 3

een juist antwoord bevat:

een redenering waarbij aangetoond wordt dat ‘het politieke trilemma van de wereldeconomie’ tot een bepaald vraagstuk – meest voor de hand liggend een veranderingsvraagstuk – beschouwd kan worden, met het noemen en gebruik van:

- een hoofdconcept en een voorbeeld uit tekst 4 1
- twee kernconcepten bij dit hoofdconcept met bij elk kernconcept een voorbeeld uit tekst 4 (per kernconcept en voorbeeld 1 scorepunt) 2

voorbeeld van een juist antwoord:

Het politieke trilemma van de wereldeconomie is een veranderingsvraagstuk, omdat

- de ontwikkeling in de EU die Rodrik beschrijft, namelijk de economische globalisering, verwijst naar de **richting en het tempo van ontwikkeling in de samenleving** (hoofdconcept verandering). Rodrik beschrijft met zijn trilemma de mogelijkheden en onmogelijkheden om deze globalisering te laten samengaan met democratie en/of nationale soevereiniteit (r. 10-29) 1
- Rodrik het probleem schetst van een snelle Europese financiële integratie namelijk **de uitbreiding en intensivering van (financiële) contacten en afhankelijkheden over landsgrenzen heen** (kernconcept globalisering van hoofdconcept verandering) hebben geleid tot economische en politieke problemen (r. 31-34). De snelle Europese financiële integratie is een voorbeeld van verandering namelijk globalisering 1
- Rodrik een ander element beschrijft van het politieke trilemma. Hij beweert dat democratisch bestuur en economische ontwikkeling lijden onder het feit dat de financiële integratie verder is gevorderd dan de politieke. “Om de democratie te redden, is ofwel méér politieke integratie nodig, ofwel minder economische samenwerking.” (r. 35-40). Je zou zijn stellingname kunnen zien als een pleidooi voor meer **democratisering** (kernconcept van hoofdconcept verandering): de lidstaten kunnen kiezen voor minder economische samenwerking dus voor meer soevereiniteit voor de landen zelf en **meer macht en zeggenschap voor de burgers** over bijvoorbeeld wel of geen verdergaande Europese integratie. (Denk aan referenda over wel of geen associatieovereenkomst met Oekraïne, over uittreden van Groot-Brittannië uit de EU (de Brexit)) 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

14 maximumscore 4

een juist antwoord bevat:

- het noemen van een voorbeeld van een (beleids)maatregel van de EU-lidstaten waarmee het creëren van een Europese politieke gemeenschap zou kunnen worden bevorderd 1
- een uitleg van hoe dit voorbeeld daaraan bijdraagt met behulp van het hoofdconcept vorming 1
- een uitleg van hoe dit voorbeeld daaraan bijdraagt met behulp van twee kernconcepten van het hoofdconcept vorming (het noemen en gebruik per kernconcept 1 scorepunt) 2

voorbeeld van een juist antwoord:

- een voorbeeld van een maatregel
Een beleidsmaatregel van de EU/de EU-lidstaten zou kunnen zijn om op scholen van de EU-lidstaten een leerplan of vak in te voeren waarin kennis en begrip over de Europese cultuur, zoals ideeën over gemeenschappelijke herkomst of geschiedenis wordt overgedragen 1
- (uitleg) Daarmee streeft de EU **naar de verwerving van een gemeenschappelijke Europese identiteit**, wat een element is van het hoofdconcept vorming 1
- Het instellen van een vak op scholen in de EU-lidstaten waarin kennis en begrip over de Europese cultuur en geschiedenis wordt onderwezen, is een voorbeeld van **(politieke) socialisatie** (kernconcept) via onderwijs waarbij **kennis over de gedeelde Europese geschiedenis, gedeelde waarden en normen worden overgedragen en verworven** 1
- Met de introductie van zo'n vak zouden jongvolwassenen van de EU-lidstaten **zich ook kunnen gaan zien als een Europeanen** en **zouden dat ook naar anderen kunnen uitdragen**, wat elementen zijn van het kernconcept **identiteit** 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

15 maximumscore 3

een juist antwoord bevat een redenering waaruit blijkt

- dat globalisering (kernconcept) heeft geleid tot een vermindering van representativiteit (kernconcept) in het Europees beleid 1
- wat gepaard gaat met een gebrek aan democratische legitimiteit 1
- met als gevolg de opkomst van Europa-kritische partijen 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Door **globalisering** in de vorm van internationale economische integratie binnen Europa – het verbreden van de EU / financiële integratie (de introductie van de euro) is er **een toename van internationale verbindingen en afhankelijkheden**. Dit leidde tot een verminderd gevoel van autonomie van nationale staten en tot het gevoel bij een deel van burgers van EU-lidstaten dat zij **zichzelf niet meer herkenden in de standpunten van politici**. Wat leidde tot een verminderde **representativiteit** 1
- De verminderde representativiteit ging gepaard met gebrek aan democratische legitimiteit onder de burgers van de EU. De besluiten van de EU-instellingen werden door (een minderheid van) Europese burgers niet gesteund 1
- Door de verminderde representativiteit van Europese besluiten en het gebrek aan democratische legitimiteit keerde een deel van de burgers zich vervolgens af van de pro-Europese politieke partijen en steunde Europa-kritische partijen die meer overeenkomen met de standpunten van deze burgers (representativiteit) 1

Opgave 4 Onderzoek naar discriminatie op de arbeidsmarkt

16 maximumscore 1

een juist antwoord bevat:

een uitleg dat op grond van tekst 5 de onderzoeksresultaten een causaal verband weergeven

voorbeeld van een juist antwoord:

Een causaal verband, omdat de onderzoekers ervoor hebben gezorgd dat alleen is gevarieerd in de etnische achtergrond van de sollicitant en dat andere factoren die een verklaring kunnen bieden voor een andere behandeling door de werkgevers zijn uitgesloten: werkervaring, opleidingen en aanvullende kwalificaties (r. 6-14). Er is dus een oorzakelijk verband tussen de etnische achtergrond van de sollicitant en de kans op een uitnodiging voor een sollicitatiegesprek.

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

17 maximumscore 3

een juist antwoord bevat:

een uitleg, wat het voordeel is van een experimentele opzet in dit onderzoek ten opzichte van een enquête, met gebruik van

- het voordeel van de experimentele opzet van het onderzoek zoals dat in tekst 5 is beschreven 1
- een nadeel van een enquête 1
- de wetenschappelijk eis van validiteit 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- Een voordeel van de experimentele opzet in dit onderzoek naar discriminatie op de arbeidsmarkt is, dat zuiver naar het gedrag van de werkgevers gekeken kan worden, namelijk de werkelijke reacties van werkgevers op sollicitaties van groepen gelijkwaardige sollicitanten met verschillende etnische namen (r. 18-32) 1
- Enquêtes kunnen discriminatie van werkgevers niet zuiver meten, omdat er sprake kan zijn van sociaal wenselijke antwoorden. Dan wordt niet het werkelijk gedrag (discriminatie) gemeten maar het gerapporteerd gedrag van werkgevers 1
- Daarmee voldoet de experimentele opzet aan de wetenschappelijke eis van validiteit: de onderzoekers meten wat ze werkelijk wilden meten, namelijk discriminatie van werkgevers 1

18 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

- een hypothese die getoetst wordt met de onderzoeksresultaten uit figuur 3 en niet als een vraag is geformuleerd 1
- een onafhankelijke en afhankelijke variabele; uit de formulering moet blijken dat het kenmerken zijn die variëren en geen constanten, en dat de afhankelijke variabele datgene is wat verklaard wordt en de onafhankelijke variabele datgene wat de verklaring biedt 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- hypothese: Sollicitanten met een Nederlandse naam worden vaker uitgenodigd voor een gesprek dan sollicitanten met een Hindoestaanse of Marokkaanse naam 1
- onafhankelijke variabele: etniciteit van de sollicitant (die blijkt uit de naam)
afhankelijke variabele: al dan niet uitgenodigd worden voor een sollicitatiegesprek 1

Vraag	Antwoord	Scores
-------	----------	--------

19 maximumscore 1

een juist antwoord bevat:

een uitleg dat de resultaten van het onderzoek zoals weergegeven in figuur 3 **niet** samengaan met de meritocratische gedachte

voorbeeld van een juist antwoord:

In een meritocratie zijn alleen iemands individuele capaciteiten uiteindelijk bepalend voor zijn/haar maatschappelijke positie. Afkomst of etniciteit dienen hierbij geen rol te spelen. Uit figuur 3 blijkt dat etniciteit wel een rol speelt bij het bepalen van iemands maatschappelijke positie. De resultaten van het onderzoek stroken dus niet met de meritocratische gedachte.

20 maximumscore 2

een juist antwoord bevat:

- een uitleg waaruit blijkt dat in figuur 3 een verhoudingsvraagstuk is te herkennen met gebruik van het hoofdconcept verhouding 1
- een uitleg waaruit blijkt dat in figuur 3 een verhoudingsvraagstuk is te herkennen met het noemen en gebruik van een kernconcept van het hoofdconcept verhouding 1

voorbeeld van een juist antwoord:

- (vanuit het hoofdconcept verhouding) In figuur 3 is een verhoudingsvraagstuk te herkennen omdat de gegevens **verwijzen naar de wijze waarop mensen zich van elkaar onderscheiden** – verschillen tussen sollicitanten met een Nederlandse afkomst (34%) en Marokkaans-Nederlandse (19%) en Hindoestaans-Nederlandse sollicitanten (23%) – **en de samenleving in sociale zin vorm geeft aan deze verschillen**, namelijk minder kansen op de arbeidsmarkt en ongelijkheid in sociale posities 1
- (vanuit het kernconcept sociale ongelijkheid) In figuur 3 is een verhoudingsvraagstuk te herkennen omdat uit de gegevens blijkt dat Marokkaans-Nederlandse en Hindoestaans-Nederlandse sollicitanten minder kans hebben op een uitnodiging (19% en 23% uit figuur 3) dan sollicitanten met een Nederlandse achtergrond (34% uit figuur 3) (en als gevolg daarvan minder kans op betaald werk). Hieruit blijkt **een ongelijke waardering en behandeling**. Dit zijn elementen van het kernconcept **sociale ongelijkheid** 1

Vraag	Antwoord	Scores
21	maximumscore 2	
	een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • het noemen van de constructivistische benadering 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg dat in tekst 6 de constructivistische benadering te herkennen is als verklaring van discriminatie door werkgevers 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • de constructivistische benadering 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Door de negatieve beelden, die er bestaan bij werkgevers over Marokkaanse Nederlanders denken werkgevers dat zij meer risico's lopen wanneer zij Marokkaanse Nederlanders aannemen (r. 14-17). Het onderscheid dat werkgevers maken tussen de verschillende groepen sollicitanten berust volgens deze benadering op de beelden die door interactie tussen mensen in de samenleving (politici, journalisten, opiniemakers) zijn geconstrueerd en door werkgevers onbewust zijn overgenomen (r. 35-40) 	1
22	maximumscore 2	
	een juist antwoord bevat:	
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de lagere arbeidsparticipatie van niet-westerse migranten vanuit positietoewijzing met een voorbeeld 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • een uitleg van de lagere arbeidsparticipatie van niet-westerse migranten vanuit positieverwerving met een voorbeeld 	1
	voorbeeld van een juist antwoord:	
	<ul style="list-style-type: none"> • Discriminatie/negatieve beeldvorming is een factor aan de kant van de samenleving die een belangrijke verklaring is van de lagere arbeidsparticipatie van niet-westerse migranten: er is sprake van positietoewijzing 	1
	<ul style="list-style-type: none"> • Bij de lagere arbeidsparticipatie van niet-westerse migranten kunnen bijvoorbeeld factoren (één van de volgende) als opleidingsniveau, gebrekkige kennis van de taal, geringe kennis van de Nederlandse cultuur, sociale normen over werk en werkeloosheid, verschillen in sociaal kapitaal een rol spelen. Deze factoren aan de kant van niet-westerse migranten behoren tot positieverwerving 	1

5 Aanleveren scores

Verwerk de scores van alle kandidaten per examinator in de applicatie Wolf. Accordeer deze gegevens voor Cito uiterlijk op 30 mei.

Ook na 30 mei kunt u nog tot 14 juni gegevens voor Cito accorderen. Alle gegevens die vóór 14 juni zijn geaccordeerd, worden meegenomen bij het genereren van de groepsrapportage.

Na accordering voor Cito kunt u in de webbased versie van Wolf de gegevens nog wijzigen om ze vervolgens vrij te geven voor het overleg met de externe corrector. Deze optie is relevant als u Wolf ook gebruikt voor uitwisseling van de gegevens met de externe corrector.

6 Bronvermeldingen

- tabel 1 Sociaal en Cultureel Planbureau, pag. 35, fragment uit tabel 4.1 Pensioenen: solidariteit en keuzevrijheid. Opvattingen van werkenden over aanvullende pensioenen. Den Haag, augustus 2015
- tekst 1 - J.H. Tamerus: Defined ambition: Een noodzakelijke stap in de evolutie van het pensioencontract naar een duurzaam evenwicht tussen "willen" en "kunnen" , gedeelte uit pag 125; Eburon Delft 2011. Proefschrift.
- Sociaal en Cultureel Planbureau, Pensioenen: solidariteit en keuzevrijheid. Opvattingen van werkenden over aanvullende pensioenen. Den Haag, augustus 2015
- figuur 1 Sociaal en Cultureel Planbureau, pag. 65, (fragment uit figuur 5.10) Pensioenen: solidariteit en keuzevrijheid. Opvattingen van werkenden over aanvullende pensioenen. Den Haag, augustus 2015
- figuur 2 Sociaal en Cultureel Planbureau, pag. 22, (figuur 3.1 is bewerkt) Pensioenen: solidariteit en keuzevrijheid. Opvattingen van werkenden over aanvullende pensioenen. Den Haag, augustus 2015
- tekst 2 de Volkskrant van 26 juni 2015
- tekst 3 de Volkskrant van 9 september 2015
- tabel 2 www.necker.nl/, Rapport-Landelijk-onderzoek-huisvesting-vluchtelingen, april 2016
- tekst 4 - artikel van Dani Rodrik in NRC Handelsblad, 4 oktober 2015;
- Dani Rodrik; De Globaliseringsparadox. Waarom mondiale vrijhandel, de natiestaat en democratie niet samengaan. Amsterdam 2014
- tekst 5
en figuur 3 - Sociaal en Cultureel Planbureau, Op afkomst afgewezen. Den Haag, juni 2015
- Iris Andriessen en Barbara van der Ent, Waarom werkgevers een voorkeur hebben voor Jeroen maar niet voor Mohamed en Narinder, een gastbijdrage in blog Stuk Rood Vlees (SRV), <http://stukroodvlees.nl/>, 19 juni 2015
- tekst 6 Iris Andriessen en Barbara van der Ent, Waarom werkgevers een voorkeur hebben voor Jeroen maar niet voor Mohamed en Narinder, een gastbijdrage in blog Stuk Rood Vlees (SRV), <http://stukroodvlees.nl/>, 19 juni 2015